

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК ГАЛУЗИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

Білик П.П.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного та господарського права

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

м. Одеса

Останніми роками значно підвищилася зацікавленість науковців та практиків державного управління до питань трансформації державно-владного впливу вбкі його відповідності так званій «службовій» ролі держави стосовно прав та свобод людини як найвищої соціальної цінності. В законодавстві, в теорії державного управління, в адміністративному праві і в практиці державно-управлінської діяльності відповідні трансформації відображені у становленні нового типу владного впливу з боку держави, який позначається терміном «публічне адміністрування». Не вдаючись до аналізу сутності категорії «публічне адміністрування», варто наголосити, що адміністративне право, здається, є провідною галуззю правового регулювання порядку адміністрування в публічній сфері.

Аксіологія права, на думку С.С. Алексєєва, – нова духовно-інтелектуальна форма висвітлення права. Як специфічна сфера соціально-філософського знання, аксіологія права покликана пояснювати сутність права, його ціннісний зміст і призначення для суспільства загалом і окремої особистості, інтерпретувати право з позицій вищих цінностей і змісту людського життя, а також досліджувати певні ідеальні сутності (цінності) з позицій оптимальних вимог соціальної реальності, які є першоосновою права та його метою [1, с.89-91].

Стан наукової розробки питань аксіології і можливостей, властивих адміністративному праву, як визначальній публічно-правовій галузі – регулятору всіх управлінських відносин, впливає з аналізу робіт наступних науковців: В.Б.Авер'янов, Г.В.Атаманчук, О.М.Бандурка, Д.Н.Бахрах, Ю.П.Битяк, Л.Р.Біла, А.С.Васильєв, І.П.Голосніченко, В.А.Дерець, С.В.Ківалов, Л.В.Коваль, Т.О.Коломоєць, В.К.Колпаков, О.В.Кузьменко, А.Ф.Мельник, О.І.Миколенко, Н.Р.Нижник, І.М.Пахомов, В.І.Семчик, В.Ф.Сіренко, Ю.О.Тихомиров, В.В.Цветков та ін. Варто зауважити, що всі проведені дослідження спираються на теоретично виважену методологічну основу і надають можливість розглянути адміністративне право досить всебічно. Але певний комплекс питань аксіології та синергетичної функції адміністративного права потребує уточнення з точки зору вимог сучасного стану розвитку державно-управлінських відносин та відносин в публічному адмініструванні.

Ще 1998 року в науковій літературі зазначалося, що українська держава переживає найтяжчий період свого становлення. Криза у сфері економіки та політики поглиблюється. Відірваність від життя багатьох програм і рішень, брак науково обґрунтованого прогностичного підходу, невизначеність функцій та повноважень державних структур, вкрай низька відповідальність майже усіх ланок господарського механізму поставили країну на межу катастрофи [2, с.24]. Минуло понад шістнадцять років, а ситуація, нажаль, майже не змінилася. І сьогодні можна вести мову про

причину сучасної системної кризи, яка полягає, попри всі очевидні здобутки вітчизняного державотворення, передусім у кризі системи державного управління.

Як відомо, основним регулятором суспільних відносин в державному управлінні є адміністративне право. Так, зокрема, в літературі зазначається, що тлумачення адміністративного права як «управлінського» є загальноприйнятим [3, с.27]. Також згадується про те, що у правовій літературі майже однозначно визначається, що предметом регулювання адміністративно-правових норм є суспільні відносини в сфері державного управління [2, с.251]. Останнім часом дослідження предмету адміністративного права, які активізувалися через оновлення його змісту і призначення, дають змогу додати до відносин в сфері державного управління, як предмета регулювання адміністративно-правових норм, також управлінські відносини в сфері місцевого саморядування (так зване місцеве управління). Певного поширення набула також позиція виокремлення в межах предмету адміністративного права «управлінської» та «поліцейської» складових [4, с.240]. Варто зазначити, що кожна з позицій, яка наводиться, певним чином обґрунтовується, доводиться, спираючись на методологічно вивірену базу, і, безумовно, має право на існування та заслуговує уваги. З метою даного дослідження увага акцентується на тому, що за управлінськими відносинами в предметі адміністративного права зберігається провідне, визначальне місце, а саме державне управління пропонується тлумачити з точки зору так званого «широкого» підходу до розуміння його сутності.

Конституцією України 1996 року започатковано новий етап побудови державності. Йдеться про те, що людина, її честь та гідність, безпека, недоторканість, життя та здоров'я визнані найвищою соціальною цінністю. Дана конституційна норма є нормою-декларацією, реалізація якої на практиці потребує докладання чималих зусиль всіх суб'єктів, чия соціально-корисна діяльність тим чи іншим чином пов'язана з державно-владним впливом на суспільні відносини. Йдеться про переведення на новий якісний рівень практики правотворчості, адже червоним ланцюгом кризь будь-який нормативно-правовий акт має проходити ідея пріоритету людини, її прав, свобод та законних інтересів над усіма іншими цінностями; про кардинальну зміну засад функціонування органів державного управління та їх посадових осіб, які впроваджують в практику положення виданих нормативно-правових актів власними щоденними управлінськими рішеннями і діями; про налагодження належного рівня правосуддя в країні з тим, щоб поведінка осіб, яка здійснюється всупереч вимогам законодавства, отримала належну правову оцінку і була певним чином покарана.

У справі впровадження новітніх ідей та принципів державно-правової дійсності, провідну роль повинно відігравати законодавство. Адже, саме воно відображає (чи, щонайменше, повинно відображати), узгоджує та забезпечує співіснування суб'єктивного та об'єктивного в управлінні, потреб та інтересів приватних з публічними, особистих і групових потреб та інтересів.

На цьому етапі стає актуальним питання, а чи можливо вести мову про реформування окремих галузей права (законодавства) у відриві одне від одного. Вбачається, що, якщо і можливо, то все ж, більш ефективним є розуміння факту, за яким тільки у взаємодії всіх галузей, і управлінських, і не управлінських, приватно-правових і публічних, тільки за поєднання їх механізмів, можна забезпечити людині такі об'єктивні оточуючі умови, за яких правореалізація була б повнішою.

Основною сферою застосування адміністративного права є владно-управлінська діяльність (адміністрування в публічній сфері), яка характеризується значними масштабами і видовою різноманітністю. Всюди, де присутнє правове регулювання, є потреба у виконавчо-розпорядчій діяльності, у державно-владному впливі.

Як одна з ключових галузей публічного права, адміністративне право покликано реалізовувати публічні потреби й інтереси у процесі здійснення покладених на нього регулятивних і охоронних функцій [5, с.32].

Регулятивна складова адміністративного права є вкрай важливою та має неабиякий потенціал як основна рушійна сила на шляху впровадження в законодавство демократичних засад правової держави. Оскільки адміністративне право як галузь, що регулює процеси державно-владного впливу на всі суспільні відносини, які регулюються нормами права, створює та забезпечує функціонування належної системи управління, то його норми проникають як в управлінські, так і не управлінські галузі права, зокрема, в фінансове, податкове, банківське, господарське, муніципальне, земельне, житлове, екологічне, сімейне, право соціального захисту тощо. Йдеться про те, що з метою забезпечення функціонування системи суспільних відносин, хоча і розділених теоретично на галузі, держава передусім має побудувати належну систему державного управління такими групами суспільних відносин. Така побудова відбувається на основі регулювання нормами адміністративного права.

Норми кожної галузі права містять в собі приписи щодо належних варіантів поведінки учасників суспільних відносин, які врегульовані ними і передбачають можливість застосування заходів державного примусу (відповідальності) за неналежне виконання покладених нормами права на суб'єктів суспільних відносин обов'язків. З метою належного виконання суб'єктами суспільних відносин, які регулюються нормами всіх без винятку галузей права, покладених на них обов'язків, норми цих галузей використовують так званий «охоронний» потенціал адміністративного права, зокрема, норм адміністративного права стосовно провадження у справах про адміністративні правопорушення та стосовно адміністративної відповідальності. Не існує такої сфери державного чи громадського життя, яка б не регулювалася адміністративним правом. Його норми регулюють діяльність структур виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних і недержавних підприємств, установ, організацій, їхній вплив постійно відчують на собі конкретні люди. Людину в процесі її життєдіяльності через її природу як соціальної істоти оточує величезна кількість загальнообов'язкових правил, які регулюють поведінку у відносинах з іншими людьми, їх колективами, із суспільством та з державою. Відносини, які виникають, мають приватно-правовий, публічно-правовий характер, часом – їх поєднання та взаємопроникнення (наприклад, з приводу податків, за участю банків та кредитно-фінансових установ тощо).

Норми адміністративного права охороняють відносини, що складаються під впливом цивільного, трудового, сімейного й інших галузей права [6, с.68].

Отже, потенціальні можливості норм адміністративного права у справі налагодження бажаного механізму забезпечення становлення конституційних принципів України як соціальної держави пояснюються зокрема його пронизуючим характером, що забезпечує узгодження системи здійснення державно-владного впливу на організацію засад функціонування тих чи інших суспільних відносин з динамікою (виникненням, зміною та припиненням) цих суспільних відносин і процесом належної реалізації їх учасниками прав та обов'язків в них. І як наслідок, вказані дві взаємоузгоджені складові завдяки соціальному призначенню адміністративного права забезпечені також охоронним механізмом адміністративного права – системою заходів адміністративної відповідальності і процедури їх застосування.

З оглядом на провідну роль адміністративного права в процесах сучасного державотворення, варто розуміти, що тільки належне узгоджене застосування норм всіх без винятку галузей права та їх бездоганний стан можуть дати можливість налагодження умов життєдіяльності, які б відповідали конституційним ідеям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.

2. Державне управління: теорія і практика / За загальною редакцією д.ю.н., проф. Авер'янова В.Б. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432с.
3. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг.ред. В.Б.Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – 384с.
4. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / Авер'янов В.Б., Дерезь В.А., Школик А.М. та ін.; за заг.ред. Авер'янова В.Б. – К.: Юстініан, 2007. – 288с.
5. Адміністративне право України: тенденції трансформації в умовах реформування. Навчальний посібник / С.В. Курінний. – Дніпропетровськ: Юридична академія МВС України, 2002. – 92 с.
6. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.